

Predstavitev projektov PalaeoDiversiStyria in Iron-Age-Danube ter povabilo k sodelovanju

© Matija Črešnar, Marko Mele, Katharina Zanier, Anja Vintar, Sarah Kiszter,

Anja Hellmuth Kramberger

S koncem leta 2016 in z začetkom leta 2017 na območju Slovenije in v sosednjih državah začenjata svoje aktivnosti projekta PalaeoDiversiStyria in Iron-Age-Danube. Z njima poskušamo arheologijo v širši javnosti utrditi kot neusahljiv vir znanja, na katerem je moč graditi trajnostni razvoj. Oba sta plod utečenega partnerstva Univerzalnega muzeja Joanneum iz Gradca z Oddelkom za arheologijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani in Zavodom za varstvo kulturne dediščine Slovenije, ki že lep čas deluje v skupnem stremljenju po raziskovanju, varstvu in promociji kulturne dediščine.

Dodano vrednost pa bosta oba projekta imela le, če se bo beseda o naših dejavnostih razširila in bosta ob tem nagovorila ter povezala širšo stroko. Zato vas vabimo, da si preberete spodnji predstaviti in morda v njiju prepoznate dodano vrednost tudi za vaše delo. Vsak posamezen podatek, ki ga lahko vključimo v naše skupne raziskave, se morda zdi nepomemben. A pravzaprav je vsak nenadomestljiv in gradnik širše slike, s katero bomo našo znanost še lažje predstavili kot pomemben vir vedenja in znanja za prihodnje rodove.

PalaeoDiversiStyria

Projekt *Paleokrajina Štajerske in njena biodiverziteteta od prazgodovine do odkritja Novega sveta* s kratico *PalaeoDiversiStyria* smo začeli že 1. oktobra 2016 in bo trajal polna tri leta. Projekt je financiran v okviru čezmejnega sodelovanja Interreg V-A Slovenija–Avstrija 2014–2020.

Pri projektu pod vodstvom Univerzalnega muzeja Joanneum sodelujeta še dva avstrijska partnerja, Univerza v Gradcu in Občina Großklein, v Sloveniji pa so projektni partnerji Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije, Univerza v Mariboru (Fakulteta za kmetijstvo in biosistemske vede) in Občina Hoče-Slivnica.

Pri projektu izhajamo iz skupnih naravnih danosti in sorodnega (pra)zgodovinskega razvoja avstrijske Štajerske ter vzhodne Slovenije. Njuno povezanost je moč prepoznati v bogati arheološki dediščini vse od mlajše kamene dobe, ko je človek z uvajanjem najzgodnejših kmetijskih praks prvič začel resneje posegati v svoje okolje.

Eden osnovnih ciljev projekta je, da bi raziskali raznovrstnost rastlin in živali, ki so skozi tisočletja oblikovale prehranske navade ljudi tega prostora. V zadnjih stoletjih so bile številne rastline, ki so bile nekoč steber

človekovega preživetja, z uvajanjem novih pridelkov počasi potisnjene v ozadje, nekatere pa popolnoma pozabljene. Kulturne rastline, ki jih danes gojijo v vzhodni Sloveniji in na avstrijskem Štajerskem, se tako bistveno razlikujejo od tistih, ki so jih gojili naši predniki pred odkritjem obeh Amerik, pred kasnejšimi kmetijskimi reformami in današnjim globaliziranim (ter malodane monopoliziranim) svetom.

Temelji projekta PalaeoDiversiStyria bodo arheološki podatki, na katerih bomo gradili nadaljnje raznolike aktivnosti. S paleobotaničnimi in arheozoološkimi raziskavami razpoložljivih vzorcev z arheoloških najdišč obeh omenjenih območij želimo pridobiti celovito bazo podatkov, s pomočjo katere bomo lahko raziskovali spremembe v rabi rastlin in živali skozi čas. Tukaj se obračamo tudi na vas, drage kolegice in kolegi. Če morda razpolagate z vzorci živalskih kosti ali organskega materiala, ki bi jih želeli analizirati, imamo v okviru projekta nekaj možnosti tudi za takšne raziskave. Po analizi in z vašim strinjanjem bodo rezultati vneseni v skupno bazo podatkov, ki bo javno dostopna.

Kemijske analize, ki jih izvajamo v navezujočih projektih, omogočajo tudi identifikacijo ostankov hrane na več tisočletij stari keramiki, s čimer bomo pridobili tudi neposredne dokaze o načinih priprave živil v različnih obdobjih.

Povezava teh interdisciplinarnih raziskav z znanjem sodobnih botaničnih in kmetijskih ved tvori osnovo za revitalizacijo gojenja, predelave in uporabe prvobitnih, a danes pozabljenih rastlinskih vrst. Z oživitvijo gojenja še obstoječih divjih in kultiviranih paleorastlinskih vrst bo mogoče na eni strani povečati biološko pestrost v regiji in na drugi strani sočasno ustvarjati oz. obujati njeno (nekdanjo) identiteto ter dvigovati zavest o pomenu ohranjanja kulturne krajine.

Aktivno obujanje avtohtonih in starih kultiviranih rastlin si bodo zainteresirani obiskovalci lahko ogledali v sodobnih informacijskih centrih ter demonstracijskem vrtu na Burgstallkoglu pri Großkleinu in v Botaničnem vrtu Univerze v Mariboru na Pivoli. Posebej za to urejena kolekcijaska in testna polja v Botaničnem vrtu, na katerih bodo vzpostavljeni pogoji za obuditev gojenja prvobitnih rastlin in genska banka, bo povezovala učna pot. Obe lokaciji bosta opremljeni z informacijskimi tablam.

V sklopu projekta bo nastala linija kakovostnih izdelkov pod novo, skupno znamko in z lastno grafično podobo. Tako se bodo lahko vsi, ki bodo vključeni v mrežo lokalnih proizvajalk in proizvajalcev, še bolj domiselno predstavili novim kupcem ter obiskovalcem. Razmere na trgu terjajo vedno večjo inovativnost in iskrenost ponudnika, predvsem pa kakovost izdelka. Spremembe v smeri višje kakovosti pa današnji potrošniki prepoznajo kot dodano vrednost.

S ponovno uvedbo nekaterih starih kulturnih rastlin v poljedelstvu in gastronomiji ter predstavitvijo zgodbe, ki jo kultura pridelave in predelave hrane nosi s seboj, je mogoče dvigniti turistično atraktivnost regije. Z vsemi dodatnimi aktivnostmi bomo dosegli večjo raznolikost in kakovost preživljanja prostega časa, ponudili nova doživetja ter podaljšali posameznikov obisk v regiji. Arheološka dediščina bo s projektom *PalaeoDiversiStyria* postala nosilec identitete turističnih izdelkov, s tem pa se bo utrdila zavest in dvignil pomen varstva kulturne dediščine ter njenega vključevanja v turistično ponudbo.

Spletna stran: <https://www.museum-joanneum.at/archaeologiemuseum-schloss-eggenberg/ueber-uns/forschung/palaeodiversistyria>

Facebook: <https://www.facebook.com/PalaeoDiversiStyria/>

Twitter: <https://twitter.com/search?q=PalaeoDiversiStyria>

Instagram: <https://www.instagram.com/palaeodiversistyria/>

YouTube: https://www.youtube.com/channel/UC8at95F0T_M3jUST3-rLo-Q

Iron-Age-Danube

1. januarja 2017 bomo začeli izvajati aktivnosti v okviru projekta *Monumentalized Early Iron Age Landscapes in the Danube River Basin* ali na kratko *Iron-Age-Danube*. Projekt je sofinanciran s strani Evropske unije v okviru transnacionalnega programa Podonavje (*Interreg Danube Transnational Programme*).

Pod vodstvom Univerzalnega muzeja Joanneum iz Gradca se je v partnerstvu zbralo deset projektnih partnerjev in devet pridruženih partnerjev iz Avstrije, Slovenije, Hrvaške, Madžarske ter Slovaške, ki v projekt prinašamo specifična strokovna znanja. Kot partnerji iz Slovenije sodelujemo Univerza v Ljubljani (Filozofska fakulteta, Oddelek za arheologijo), Univerza v Mariboru (Fakulteta za kmetijstvo in biosistemske vede) in Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije ter kot pridruženi partnerji še Pokrajinski muzej Maribor, Dolenjski muzej Novo mesto in Slovenska turistična organizacija. Projekt bo trajal 30 mesecev in se bo končal 30. junija 2019.

Osrednja skupna podstat projekta so monumentalni arheološki ostanki iz starejše železne dobe, ki so bili odkriti na širšem projektnem območju, poznanem tudi kot osrednji prostor t. i. vzhodnega halštatskega kroga. Čas starejše železne dobe povezujemo tako z razvojem inovativnih tehnologij kot s pojavom občutnih družbenih in religioznih sprememb. Na to med drugim kažejo utrjene višinske naselbine in obsežna gomilna grobišča. Prav kovinske in keramične najdbe iz teh naselij in grobišč lahko štejemo med najdragocenejše zapuščine evropske prazgodovine, ki pogosto predstavljajo tudi najprivlačnejše predmete muzejskih zbirk.

Doslej domala ni bilo poskusa, da bi halštatsko kulturo oz. kulturo starejše železne dobe kot širši evropski pojav uporabili za oblikovanje meddržavnih strategij. In prav to so ključni cilji projekta *Iron-Age-Danube*. Želimo namreč oblikovati strategije in z njimi spodbuditi raziskovanje, varstvo, promocijo in trajnostno turistično rabo najpomembnejših železnodobnih krajin v Avstriji, Sloveniji, na Hrvaškem, Madžarskem ter Slovaškem. Med njimi so območja v okolici Großkleina, Strettwega, Jalžabeta, Kaptola, Százhalombatte, Sütta, Soprona, Pošte in Dolenjskih Toplic, ki vsako zase in predvsem vsa skupaj predstavljajo najodličnejše primere arheoloških krajin iz starejše železne dobe v širšem prostoru. Takšne ugotovitve in strategije so nato prenosljive na kulturno

dediščino iz drugih obdobj in na druge prostore ter so tako zelo široko uporabne.

Pomemben del projekta *Iron-Age-Danube* so mednarodni arheološki tabori. Ti bodo potekali spomladi in poleti 2017 ter 2018 v posameznih mikroregijah v obliki raziskovalnih in promocijskih taborov s programi za šole, skupine in posamezne obiskovalce, na katere ste vljudno vabljeni. V okviru taborov si bomo predstavniki vseh partnerjev med seboj in z javnostjo izmenjevali informacije in izkušnje. Pri raziskavah območij bodo pred izkopavanji uporabljene najsodobnejše neinvazivne metode, kot sta lidarsko snemanje in nabor geofizikalnih raziskav. Ti podatki bodo nato uporabljeni tudi za izdelavo 3D prikazov in vizualizacij v okolju razširjene resničnosti. Rezultati interdisciplinarnih raziskav terenskega dela in znanje, pridobljeno v sodelovanju s partnerji ter v stiku z obiskovalci v okviru taborov, bodo služili kot osnova za razvoj novih turističnih orodij in programov, npr. orodja za e-učenje, mobilne aplikacije ali informativne table.

Terensko delo se bo začelo v Avstriji na območjih arheoloških krajin v okolici Großkleina in Judenburga. Z raziskavami bomo začeli v zadnjih dneh aprila, potekale pa bodo vse do konca junija 2017. Ti območji sta mednarodno poznani zaradi znamenitih knežjih grobov ter pridatkov, odkritih v njih. Med njimi sta izjemnega pomena bronasta maska iz Kleinkleina in kulturni voziček iz Strettwega. V Sloveniji bo raziskovalno-promocijski tabor potekal v letu 2018. Naše pozornosti bosta deležna predvsem okolica utrjene višinske naselbine na Pošteli pri Mariboru, ki jo zaznamuje izjemna strateška lega, in območje Cvingerja pri Dolenjskih Toplicah, na katerem je eno izmed bolje ohranjenih železarskih središč iz starejše železne dobe pri nas.

Pomemben rezultat projekta bo tudi baza podatkov, v katero bomo vnašali rezultate naših raziskav, delovala pa bo v GIS okolju. Tukaj pa vabimo k neposrednemu sodelovanju tudi vas, drage kolegice in kolegi. Z registracijo v projektno bazo boste lahko na eni strani v okviru naše mreže objavljali svoje znanstvene dosežke in podatke, za katere menite, da bi utegnili zanimati druge kolege. Po drugi strani pa boste lahko dostopali do informacij, ki jih bodo v bazo vnesli drugi uporabniki. O razvijanju baze vas bomo sproti obveščali ter vas takoj, ko bo nared za širšo uporabo, ponovno povabili k sodelovanju. Po koncu projekta bo ta baza podatkov ostala mednarodno javno

dostopna na spletni strani, za kar že imamo zagotovljene pogoje.

Prav tako so v okviru projekta načrtovane dejavnosti za krepitev lokalnega turizma, kot sta revitalizacija že obstoječih arheoloških parkov in poti ter razvoj novih programov za obiskovalce v muzejih. Mednarodna promocija in turistična raba mreže pomembnih železnodobnih krajin, kakršna bo nastala v okviru projekta, pa bo tudi osrednja tema mednarodne konference, ki bo potekala med 6. in 10. majem 2019 v Zagrebu.

Spletna stran: <http://www.interreg-danube.eu/approved-projects/iron-age-danube>

Facebook: <https://www.facebook.com/IronAgeDanube/>

Twitter: <https://twitter.com/ironagedanube>

Instagram: <https://www.instagram.com/ironagedanube/>

Obeta se nam torej veliko zanimivega dela in, upamo, tudi navdušujočih rezultatov, ki jih bomo ustvarjali skupaj z vami.